

О.Л. Остапчук

Житомирський державний
університет імені Івана Франка

ЦЕНТР ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано регіональні особливості гендерної ситуації. Висвітлено досвід роботи Студентської соціальної служби для молоді Житомирського державного університету імені Івана Франка у світлі реалізації ідеї гендерної рівності. А також окреслено перспективи та пріоритетні напрямки роботи Центру гендерної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Процеси демократизації та гуманізації українського суспільства сприяють створенню рівних можливостей для самореалізації особистості, незалежно від статевих та вікових ознак. Питання рівноправ'я жінок і чоловіків, а відтак і гендерної рівності на сьогодні потрібно розглядати крізь призму євроінтеграційних процесів. Гендерні відносини пронизують весь суспільний лад, державні інститути, стиль мислення громадян. Численні дискусії, які на сьогодні точаться і в політичних, і в наукових колах, і на шпальтах періодики, і на рівні аргументів пересічних громадян на предмет того, що це за лексема «гендер», яке її змістове наповнення, чи є взагалі у нашій державі проблема гендерної нерівності, чи потрібне гендерне виховання, гендерна освіта, – є свідченням актуальності даного питання. Гендерне питання часто спотворюють, убачаючи в ньому лише «жіноче питання», при цьому не розуміючи або забуваючи, що гендерні проблеми стосуються представників обох статей.

На важливості врахування гендерної складової у різних сферах суспільного життя наголошують Т. Мельник, Н. Чухим, Л. Малес, П. Горностаї, Л. Смоляр, В. Агеєва, Н. Лавриненко [5]; В. Кравець [3]; Т. Говорун, О. Кікінеджи [2]; Л. Міщик [4]; О. Цокур [6] та інші.

Мета статті – проаналізувати регіональні особливості гендерної ситуації, а також окреслити перспективи та пріоритетні напрямки роботи Центру гендерної освіти Житомирського державного університету імені Івана

Франка.

Прибічники гендерного підходу (ми, як прихильники гендерного підходу, вважаємо) вважають, що гендерні проблеми потребують вирішення як на загальнодержавному, так і на регіональному (місцевому) рівні. Статистичне дослідження «Гендерний портрет Житомирської області» (2006 р.), проведене Головним управлінням статистики у Житомирській області, мало на меті відобразити реальне становище жінок і чоловіків області в економічній та політичній сферах, в освіті та сфері охорони здоров'я. У даному дослідженні розглянуті гендерні аспекти соціально-економічного розвитку Житомирщини у 2003-2005 роках. Проведений аналіз становища жінок і чоловіків на Житомирщині виявив гендерні асиметрії, які повинні бути враховані при здійсненні гендерної політики у регіоні.

Наприклад, свідченням дисбалансу є демографічна ситуація: на початок 2006 року на Житомирщині проживало 714,8 тис. жінок та 616 тис. чоловік, що становило у загальній чисельності постійного населення 53,7% та 46,3% відповідно [1, с. 9]. При аналізі смертності населення в розрізі основних причин смерті простежується чіткий зв'язок між статтю та причинами смерті. Так, чоловіча смертність від зовнішніх причин захворюваності та смертності вища за жіночу в 4,5 раза, від деяких інфекційних та паразитарних хвороб у 3,5 раза, від хвороб органів дихання у 3,1 раза, від новоутворень – у 1,7 раз; у той же час, жінки частіше від чоловіків помирають від хвороб системи кровообігу (1309,8 померлих проти 1179,9 померлих у розрахунку на 100 тис. осіб відповідної статі) [1, с. 13].

Сфера зайнятості, на якій відбиті і ринкові трансформації останніх десятиліть, і соціально-економічні, й екологічні проблеми, не позбавлена гендерного аспекту. У Житомирській області у 2005 році різниця в оплаті праці складала 16,5%. Навіть при отриманні жінками передбачених законодавством компенсацій за роботу під впливом шкідливих факторів виробничого середовища, гендерний розрив є досить вагомим. Так, наприклад, у текстильній промисловості та пошитті одягу, на

підприємствах по виробництву шкіри та шкіряного взуття серед працівників, які зайняті в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам 74,1 79,0% склали жінки, проте їх заробітна плата була відповідно на 13,5% та 26,1% нижчою, ніж у чоловіків [1, с. 23].

Звернувши увагу на суто жіночі види діяльності, такі як освіта та охорона здоров'я і соціальна допомога, де частка жінок складає більше, ніж три чверті, слід зазначити, що нарахування на оплату праці у них були на 8,2-11,9% меншими. При цьому, незважаючи на вищий освітній рівень, жінки здебільшого займають посади з меншими окладами [1, с. 24].

У Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (від 6 вересня 2005 року) одним із основних напрямів державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків визначено виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері.

З огляду на низку причин, як-от регіональна потреба здійснення роботи щодо гендерного просвітництва, законодавче забезпечення даного виду діяльності, трансформації у суспільному житті, необхідність адаптувати підрастаюче покоління до нових реалій життя та підготувати кадри, які покликані реалізувати цей різновид роботи, зумовили створення Центру гендерної освіти.

Центр гендерної освіти (надалі – Центр) створено при Студентській соціальній службі для молоді Житомирського державного університету імені Івана Франка 17 квітня 2007 року.

Метою діяльності Центру є пропаганда та розповсюдження гендерних знань, підвищення рівня гендерної культури молоді, стимулювання гендерної самоосвіти, а також інтеграція гендерного підходу у навчально-виховний процес.

Основними напрямками діяльності Центру є:

- створення інформаційних ресурсів із гендерної проблематики для учасників освітнього процесу;

- реалізація гендерного підходу у процесі навчально-виховної діяльності студентів;
- сприяння формуванню коаліції навчальних закладів, зацікавлених у поширенні гендерної освіти;
- розробка і сприяння впровадженню навчальних курсів із гендерної тематики у вищій та загальноосвітній школі;
- проведення гендерних досліджень;
- організація та проведення науково-методичних семінарів, конференцій для викладачів, студентів, учителів загальноосвітніх шкіл;
- залучення молоді до участі у культурних акціях, які відповідають меті діяльності Центру;
- налагодження міжнародних зв'язків із питань, що належать до його компетенції;
- здійснення просвітницької діяльності з метою популяризації егалітарних цінностей та ідеї розвитку суспільства на паритетних засадах;
- реалізація інших завдань відповідно до мети діяльності Центру.

Центр гендерної освіти є спадкоємцем традицій, започаткованих Студентською соціальною службою для молоді. Студентська соціальна служба для молоді є спеціалізованою службою (далі – СССМ), створеною ректоратом Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка спільно з Житомирським обласним Центром соціальних служб для молоді у 2003 році.

Мета діяльності СССМ:

- реалізація державної молодіжної політики;
- надання соціальних послуг та соціальної допомоги студентам, студентським сім'ям;
- розв'язання соціальних проблем та поліпшення становища студентства;

- спрямування діяльності на соціальну адаптацію студентської молоді, здійснення соціальної профілактики, соціального патронажу, соціального обслуговування, соціальної реабілітації студентської молоді;
- розвиток інтелектуальних та творчих здібностей студентської молоді та забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації.

Основні завдання СССМ:

1. Реалізація державних молодіжних програм у сфері соціальної роботи зі студентською молоддю.

2. Розробка та реалізація профілактичних і реабілітаційних заходів подолання негативних явищ у студентському середовищі, гуманізація взаємин учасників навчального процесу, підвищення рівня психологічної культури.

3. Здійснення системи заходів соціальної допомоги та послуг студентам-сиротам, інвалідам, студентським сім'ям, а також тим, що потрапили у кризові ситуації.

4. Розробка науково-методичних та інформаційно-правових матеріалів для забезпечення роботи студентських соціальних служб для молоді.

Студентська соціальна служба для молоді систематично використовує широкий спектр форм, методів, засобів роботи для вирішення проблем соціальної сфери.

На вимогу часу у процесі діяльності СССМ враховувалися гендерні аспекти. Насамперед, Програма підготовки волонтерів обов'язково містила теми, на яких розкривалися проблеми гендерної асиметрії у сучасному суспільстві, соціальні ускладнення, до яких призводить гендерний дисбаланс, шляхи розв'язання існуючих протиріч, тощо. Як керівництво, так і студенти-волонтери, будучи обізнаними із гендерними проблемами, розуміли важливість привернення уваги до них громадськості шляхом участі у тематичних акціях. Так, наприклад 2 грудня 2005 волонтери СССМ брали участь у свічковій ході, приуроченій до Міжнародного Дня боротьби з рабством. А 8 грудня 2005 року на базі СССМ спільно з Жіночим

інформаційно-консультативним центром проведений круглий стіл для освітніх і громадських організацій міста та області, присвячений проблемам торгівлі людьми. Отож, активна та плідна діяльність СССМ заклала міцні підвалини та накреслила напрямки роботи Центру гендерної освіти.

При СССМ функціонує Телефон Довіри, консультантами якого є студенти-волонтери, які успішно засвоїли відповідний курс навчання, склали екзамен та отримали диплом. Телефонні консультанти, виконуючи свої професійні обов'язки, повсякчас зіштовхуються з побутованим низки гендерних стереотипів, які ускладнюють життєві ситуації пересічних громадян, як у сімейній, так і в професійній сфері. На Телефоні Довіри регулярно проводяться Гарячі Лінії зі спеціалістами різних сфер. Планується проведення Гарячих Ліній, присвячених розгляду гендерних аспектів.

СССМ має соціальних партнерів, одними із яких є Житомирський інформаційно-консультативний центр. Шляхом залучення до участі у роботі Гарячих Ліній Житомирського інформаційно-консультативного центру консультанти СССМ мають можливість отримати додаткові знання та навички ведення телефонного діалогу з потерпілими від торгівлі людьми, їх родичами.

Із вересня 2007 року розпочато роботу щодо організації волонтерського загону, діяльність якого буде спрямована на поширення гендерних знань, розвінчання гендерних стереотипів. Гендерно освічені студенти-волонтери будуть залучені до організації гендернотематичних заходів, акцій. Ми вважаємо, що педагогічно виправданим є використання методу «рівний-рівному» з метою поширення гендерних знань.

Збільшується кількість магістерських, дипломних і курсових проектів, пов'язаних із гендерною проблематикою, зокрема по соціальній педагогіці (Соціально-педагогічні умови гендерної соціалізації підлітків. Особливості гендерного виховання в загальноосвітніх школах. Підготовка соціальних педагогів до процесу реінтеграції. Роль третього сектору у профілактиці торгівлі людьми. Соціально-педагогічний аспект профілактики жорсткого

ставлення до дітей в сім'ї), психології, лінгвістиці, літературі. Дуже тішить факт зацікавленості студентів проблемами гендерного розвитку. Оскільки дуже відчутною стає проблема інформаційного вакууму відносно гендерного розвитку й інтеграції, тому при Центрі укомплектовується гендернотематична бібліотека. З метою забезпечення учасників освітнього процесу інформаційними ресурсами із гендерної проблематики створена відеотека, готуються тематичні виставки соціальної реклами та плакатів.

У межах Центру гендерної освіти планується організація інтерактивного театру, у діяльності якого знайдуть відображення гендерні суперечності сучасного суспільства. Обґрунтування такої форми роботи є наступним. Привернути увагу як студентства, так і громадськості до певної проблеми можливо лише тоді, коли люди відчують власну причетність до цього. Саме тому інтерактивні методи роботи набувають особливого значення. Наочність, експресивність, реальність, активність, співучасть, – ознаки інтерактивних технологій. Варто зауважити, що керівник СССМ Коляденко С.М. має досвід організації інтерактивних театрів, оскільки брала участь у роботі міжнародного фестивалю інтерактивних театрів щодо протидії домашньому насильству та запобігання явищу торгівлі людьми «Артрьошка», який проходив у м. Золінгейм (Німеччина). На фестивалі була представлена діяльність інтерактивних театрів у контексті вуличної соціальної роботи.

У 2008 році планується видання газети Центру гендерної освіти під назвою «Nota Bene» («зверніть увагу», «у зоні посиленої уваги»). А поки що статті на гендерну тематику друкуються у газеті СССМ «Перехрестя».

У межах такого напрямку діяльності, як проведення гендерних досліджень, директором Центру Остапчук О.Л. здійснюється написання дисертаційного дослідження «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання учнів підліткового віку» (спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти), затвердженого Радою із координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології АПН України. Також

особлива увага приділяється студентській науковій роботі, наявні студентські публікації з гендерної тематики є індикатором якості здійснюваної роботи.

Щодо напрямку розробки і сприяння впровадженню навчальних курсів із гендерної тематики у вищій та загальноосвітній школі, то варто зауважити, що на спеціальності «Соціальна педагогіка» викладається дисципліна «Гендерна педагогіка». Важливість гендерної освіченості для майбутніх соціальних педагогів є беззаперечною, оскільки будучи посередником у системі взаємодії особистості, сім'ї, суспільства, він впливає на створення виховних, гуманних стосунків у соціумі. Соціальний педагог налагоджує взаємодію освітніх та позанавчальних установ, сім'ї, громадськості з метою створення умов для соціальної адаптації дітей та молоді. Сучасність позначена трансформацією суспільних цінностей, поглядів, переконань. Допомогти учням як представникам жіночої або чоловічої статі зорієнтуватися, пристосуватися до мінливих умов середовища – першочергове завдання соціального педагога.

Резюмуючи вищесказане, варто зазначити, що гендерний компонент є важливою складовою забезпечення соціального прогресу, а початкові кроки діяльності Центру гендерної освіти пожвавили та спрямували роботу щодо гендерної просвіти на місцевому рівні.

Список використаної літератури:

1. Гендерний портрет Житомирської області. Статистичне дослідження. – Головне управління статистики у Житомирській області. – Житомир, 2006. – 60 с.
2. Говорун Т.В., Кікінеджи О.М. Гендерна психологія: Навч. посіб. – К.: Академія, 2004. – 308 с.
3. Кравець В.П. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник. – Тернопіль: Джура. 2003. – 416 с.

4. Міщик Л.І., Голованова Т.П., Васильєва В.В. Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства «факультет-громадська організація» / Монографія. – Запоріжжя: Вид-во «Просвіта», 2006. – 220с.
5. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 536 с.
6. Цокур О.С., Іванова І.В. Основи гендерного виховання / Гендерний розвиток у суспільстві: (конспекти лекцій). – 2-е вид. – К.: ПЦ. «Фоліант», 2005. – С. 183-223.